

Krize eurozóny a chování bank

Ing. Karel Mráček, CSc.

Institut evropské integrace, NEWTON College, a. s.

Vědeckopopularizační seminář

Krize eurozóny: současný stav a perspektivy

Brno, 22. listopadu 2013

Projekt byl v období 1. 9. 2009 – 31. 8. 2012 spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky, od 1. 9. 2012 je v rámci udržitelnosti plně financován ze zdrojů NEWTON College, a. s.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

©KMráček2013



Finanční krize a morální hazard v chování bank

- Morální hazard je obecně považován za snahu určitého subjektu v ekonomice maximalizovat vlastní užitek (výnos) v situaci, v níž nenesou plnou odpovědnost za důsledky svého rozhodnutí.
- Tím, že subjekt nehradí v podstatě náklady svého rizikového chování, se podporuje jeho sklon k rizikovějšímu chování.
- S tímto morálním hazardem se můžeme v bankovníctví setkat jak na straně bank, tak i na straně vkladatelů.
- Zároveň působí i určité faktory proti morálnímu hazardu bank. Například tzv. reputační efekt, kdy se banky snaží chovat tak, aby neztratily své renomé na mezibankovním trhu (projevující se při jeho ztrátě případným uzavřením úvěrových linek od jiných bank a vyvolanými problémy v likviditě), ale i u široké veřejnosti využívající jejich produkty a služby.

Finanční krize a morální hazard v chování bank

- Mnohá nyní i dříve navrhovaná regulatorní opatření v EU jsou v rozporu s teoretickými přístupy k regulaci, které akcentují její vazbu na úroveň morálního hazardu.
- Např. podle teorie G. Benstona a G. Kaufmana by mělo základní rozlišení a hodnocení regulatorních opatření vycházet z toho, zda snižují nebo naopak zvyšují morální hazard.
 - regulatorní opatření zvyšující morální hazard
 - *rozšiřování pojištění vkladů, používání bankovní daně bez jakéhokoli vztahu k rizikům, vytváření dodatečných fondů určených k řešení budoucích problémů bank*
 - regulatorní opatření snižující morální hazard
 - *kapitálové požadavky zohledňující riziko, nastavené požadavky na likviditu.*

Bankovní krize v eurozóně

- Šíří se vnímání určitého rozporu mezi panevropským bankovníctvím a výlučně národní odpovědností za řešení bankovních krizí.
- Postupující fragmentace finančních trhů na úrovni hranice Sever – Jih, kdy banky zastavují kapitálové toky přes tuto hranici s podporou národních regulátorů s ohledem na to, že případná pomoc bankám je omezena na národní vlády. Vzniká tak i určitý rozpor racionálního chování z hlediska národního státu a z hlediska fungování finančních trhů v eurozóně.
- Významným faktorem je, že v podmínkách národní odpovědnosti za záchranu bank vzniká silná vzájemná závislost (jakýsi bludný kruh) mezi bankovní krizí a krizí z insolvence národní vlády.
- ECB nemá přitom oprávnění pomáhat jednotlivým národním vládám a zpronevěřovat se takto svému prioritnímu cíli zajištění cenové stability.

Vytvoření bankovní unie a její 4 pilíře

- evropský bankovní systém odolnější proti krizím

Vytvoření bankovní unie - součást navrhovaných dalších kroků k ještě užší integraci eurozóny, které by podle svých zastánců měly vést k překonání eurokrize.

Navrhovatelé a zastánci versus kritici a odpůrci

- 1. společný evropský bankovní dohled**
- 2. společná pravidla fungování bank**
- 3. společný evropský systém pojištění vkladů**
- 4. společný evropský systém pro řešení krizí**

1. Společný evropský bankovní dohled

- Argumentace Evropské komise
 - ✓ bankovní skupiny v Evropě fungují v podstatě na nadnárodní bázi, *zatímco*
 - ✓ současný bankovní dohled má národní povahu (dohlíží centrální banky členských zemí)
- *tedy na stejném principu by měl fungovat i bankovní dohled, tzn. být rovněž nadnárodní; kompetence dohledu přesunout na ECB*
- Předmětem kritiky ze strany odpůrců
 - ✓ výrazné omezení vlivu národních dohledových orgánů
 - ✓ ECB nebude mít dostatečnou kapacitu pro důslednou kontrolu zhruba šesti tisíc bank působících v Evropě
 - ✓ obavy bankéřů z „vysávání“ kapitálu a likvidity z dceřiných společností mateřskými bankami (ČR, Německo...)

1. Společný evropský bankovní dohled

- Názory na záběr bankovního dohledu ECB se pohybovaly s ohledem na koncentraci bankovního sektoru v intervalu 20 až 6 000 bank.
- **Zúžit záběr dohledu ECB jen na velké systémově důležité evropské banky** (Německo) – to se pak prosadilo (130 bank, 85 % aktiv)

Koncentrace bankovního sektoru v eurozóně

Počet bank podle velikosti	Podíl na celkových aktivech	Podíl na celkových depozitech
20 největších bank	68,6 %	cca 60 %
200 největších bank	více než 95 %	cca 85 %

2. Společná pravidla fungování bank

- nejméně kritizovaný pilíř, nedochází k výraznějším změnám
- většina pravidel pro fungování bank byla již dříve zavedena v souvislosti se zavedením vnitřního trhu pro oblast finančních služeb
 - viz např. *společná pravidla platebního styku, kapitálové přiměřenosti, opatření proti praní špinavých peněz, stejné zdaňování úspor, pravidla v oblasti poskytování spotřebitelských úvěrů, apod.*
- stanovená EBA, Single Rule Book

3. Společný evropský systém pojištění vkladů

- *Nyní* - vklady klientů bank pojištěny u národních fondů pojištění vkladů, klientům zkrachovalé banky v dané zemi je z příslušného národního fondu pojištění vkladů vyplacena náhrada až do výše 100 tisíc eur
- *V návrhu na zavedení bankovní unie:*
 - celý systém centralizovat na úrovni EU a vytvořit jakýsi společný fond pojištění vkladů pro všechny členské země EU;
 - do společného fondu by přispívaly všechny banky působící na vnitřním trhu EU;
 - čerpat by z něho mohly jen ty banky, které by se dostaly do problémů.

Navrhovatelé poukazují na princip solidarity.

A co morální hazard ???

3. Společný evropský systém pojištění vkladů

- Předmětem kritiky ze strany odpůrců
- ✓ případ více krachujících bank v některé z členských zemí EU a nadnárodní fond pojištění vkladů nebude mít dostatek peněžních prostředků - zřejmě by se pak na výplatu klientům krachujících bank musely složit vlády členských zemí bankovní unie a fond dotovat ze svých státních rozpočtů – *cestička k prosazování fiskální unie*
- ✓ do fondu by přispívaly banky ze všech zemí (včetně bezproblémových), ale výplaty z fondu by směřovaly do zemí s problémovými bankami (obvykle se hovoří o jihoevropských zemích eurozóny)
- ✓ Morální hazard vs. princip solidarity (*jak vysvětlit a obhajovat?*)

4. Společný evropský systém pro řešení krizí

- tento pilíř označován i za hlavní důvod prosazování BU
- *Nyní* - bankovní sektor členské země EU, který se dostal do problémů, je zachraňován z fondů EU formou půjček vládě této země; vláda tuto finanční pomoc distribuovala bankám na jejím území, ale s tím negativním efektem, že narůstal veřejný dluh.
- *Ve vytvořené bankovní unii* :
 - tuto úlohu převezme Evropský stabilizační mechanismus (Euroval) *nebo* ECB - půjčovat přímo problémovým bankám resp. je rekapitalizovat či provádět jinou formu jejich záchrany, případně zavírat nesolventní banky → argumenty
 - ✓ zabránit, aby záchrana bank v členské zemi neúnosně zvyšovala vládní dluh
 - ✓ silné bankovní skupiny a nutnost posílení role celoevropských institucí → pak ale i jejich dohledu

4. Společný evropský systém pro řešení krizí

- Předmětem kritiky ze strany odpůrců
 - zejména riziko možné podpory morálního hazardu
 - zatím nejsou dohodnuty podmínky půjček bankám z Eurovalu
- Navrhovatelé BU – předpokládají, že k odstranění morálního hazardu přispěje právě větší postih manažerů a akcionářů v případě hrozícího krachu banky (postih viníků)*
- půjčky by mohly být poskytovány výměnou za část akcií, čili stávající akcionáři banky by přišli o část svých akcií
 - propouštění vrcholových manažerů problémové banky

Pilíře BU a efektivita opatření

- hlavní kritická linie vůči bankovní unii byla založena na poměrně reálné hrozbě toho, že bankovní unie by se stala jen dalším „penězovodem“ ze severu Evropy na její jih (viz zejména koncepce třetího a čtvrtého pilíře)
- rozdílné postoje k bankovní unii, s nimiž se setkáváme v severních a jižních zemích EU
 - zájem Španělska, Portugalska či Itálie o bankovní unii vyplývá z akutní potřeby ozdravit vlastní bankovní systém
 - naopak Německo jako největší přispěvatel do Eurovalu spíše snahy o rychlé spuštění bankovní unie brzdí s tím, že je třeba realizovat potřebné pojistky proti morálnímu hazardu
- v celkovém konceptu bankovní unie často konfrontovány *otázky solidarity, a morálního hazardu* ; jak přistupovat k solidaritě, aby nenarůstal morální hazard
- vytvořit pravidla postihující neodpovědné jednání manažerů a akcionářů problémových bank

Obavy na české straně ze zavedení bankovní unie

Banky v ČR

- zhruba 94 % bank s působností na území ČR je v zahraničním vlastnictví (v naprosté většině dceřiné společnosti velkých zahraničních bank)
- po roce 2000 se banky v ČR finančně stabilizovaly, dlouhodobě ziskové
- vydělaly svým zahraničním vlastníkům na dividendách celkově již více než 180 mld. Kč
- 3 největší banky (ČS, KB, ČSOB) vydělaly pro své zahraniční vlastníky v krizových letech 2008-2010 celkem zhruba 75 mld. Kč; nejvyšší zisky a nejvyšší rentabilita aktiv v rámci nadnárodních finančních skupin, do nichž patří

Obavy na české straně ze zavedení bankovní unie

- finanční zprostředkování - ČR má ze zemí EU nejvyšší podíl vkladů k úvěrům (zhruba se blíží hodnotě 1,4); naprostá většina členských zemí EU má tento podíl obrácený a v průměru za EU jako celek dosahuje podíl přibližně hodnoty 0,8; bankovní sektor ČR byl tedy v posledních letech nezávislý na externím zahraničním financování
- relativně vysoký ukazatel kapitálové přiměřenosti, příznivá struktura regulatorního kapitálu - banky v ČR v současné době nemají žádné problémy s novými pravidly Basel III

Obavy ČNB

- zejména, aby se banky v ČR v podmínkách bankovní unie nestaly pohodlným finančním polštářem pro zahraniční mateřské společnosti; **hrozba možného „vysávání“ peněz**

Co je a co není dokončeno z bankovní unie

Společný evropský bankovní dohled

- nová funkce ECB od listopadu 2014 - potvrzeno
- Desítky finančních expertů budou z nové budovy ve Frankfurtu dohlížet na 130 největších evropských bank.
- ECB chce udělat velkou „inventuru“ →
Komplexní hodnocení bank v rámci přípravy na plnění úkolů v oblasti jednotného dohledu
- Velké banky budou podrobeny hodnocení rizik, přezkoumání kvality aktiv a zátěžovému testu.
- Hodnocení začíná v listopadu 2013 a potrvá 1 rok.
- Hodnocení proběhne ve spolupráci s vnitrostátními orgány členských států.

Co je a co není dokončeno z bankovní unie

- **3 hlavní cíle** komplexního hodnocení:
 - ✓ podpořit *transparentnost* – zkvalitnit dostupné informace o stavu bank
 - ✓ zabezpečit *nápravu* – v potřebných případech určit a zavést nevyhnutelná nápravná opatření
 - ✓ budovat *důvěru* - ubezpečit všechny stakeholders o celkové stabilitě a důvěryhodnosti bank
 - **3 části komplexního hodnocení:**
 1. hodnocení rizik (hlavní rizika včetně rizik týkajících se likvidity, zadluženosti a financování);
 2. přezkoumání kvality aktiv (asset quality review – AQR) – včetně přiměřenosti oceňování aktiv, kolaterálu i souvisejících rezerv;
 3. zátěžový test (odolnost bankovních rozvah v rámci zátěžových scénářů; úkol zjistit, v jaké kondici ve skutečnosti finanční instituce jsou).
- Vzájemné propojení jednotlivých částí hodnocení - např. u kapitálu jak při AQR, tak i v základním scénáři zátěžového testu se bude vycházet z referenční hodnoty 8 % základního kapitálu Tier 1

Co je a co není dokončeno z bankovní unie

- zátěžové testy (stress testy) začnou na jaře 2014
- mají být přísnější než před 2 roky (8 z 90 bank tehdy neprošlo – 5 ve Španělsku, 3 v Řecku, 1 v Rakousku) – zlepšila se situace? Vypadnou kostlivci (zejména Španělsko, Řecko, Slovinsko, Itálie)?
- Souhrnné výsledky komplexního hodnocení budou zveřejněny na úrovni jednotlivých zemí a bank + případná doporučení k opatřením
- Předpokládá se, že to bude ještě před tím, než ECB převezme svou dohledovou funkci.

- Komplexní hodnocení se bude týkat všech významných bank – 85 % bankovního systému eurozóny

Co je a co není dokončeno z bankovní unie

Společný evropský bankovní dohled

- ECB provedla analýzu vývoje evropského bankovníctví v eurozóně v letech 2008 -2012 + indikátory 1. pololetí 2013 a zveřejnila o ní zprávu Banking Structures Report. Zpráva bude nyní publikována každoročně.

Zjištění:

Evropské banky během krize zeštíhlely:

- Zmenšení bankovního sektoru v eurozóně –
 - snížil se objem aktiv o téměř 12 % (na 29,5 bilionů eur)
 - snížil se počet úvěrových institucí o 10 % (z 2 909 na 2 645)
 - počet poboček se snížil o téměř 9 % (na cca 171 tisíc)
 - pokles podílu úvěrů na celkových aktivech ve většině zemí, a to především v letech 2011 a 2012
 - finanční výkonnost zůstala na úrovni z počátku finanční krize

Co je a co není dokončeno z bankovní unie

Společný evropský bankovní dohled

Některá další statistická data z **Banking Structures Report**

- změny především v roce 2009
- v eurozóně nadále největší bankovní sektor Německo (aktiva 7,6 bilionů eur) a Francie (aktiva 6,8 bilionů eur) – stav koncem roku 2012
- v eurozóně průměr 158 obyvatel na 1 bankovního zaměstnance v roce 2012 (145 v roce 2008) – velké rozdíly mezi zeměmi
- v agregované podobě vzrostl medián Tier 1 kapitál z 8 % v roce 2008 na 12,7 % v roce 2012

Co je a co není dokončeno z bankovní unie

- Evropské instituce musejí najít shodu na mnohem spornějším bodě, než je jednotný dohled:

➤ Kdo případné problémy bank ohrožených krachem zaplatí?

Daňoví poplatníci vs. klienti a akcionáři bank

- Problémy bank má v budoucí bankovní unii řešit jednotný restrukturalizační mechanismus. Ten bude určovat postup záchrany či případné zavření krachující banky.
- Spor je však o tom, jakou roli mají hrát daňoví poplatníci a jakou majitelé a klienti banky.

Velikost rozdílu mezi oběma způsoby řešení ukazují případy z nedávné minulosti:

Irsko – akcionáři a klienti irských problémových bank zůstali stranou, garance vkladů ze strany státu (převzetí naprosté většiny nákladů), následky pocítují daňoví poplatníci dodnes

Co je a co není dokončeno z bankovní unie

Kypr - poprvé se stali hlavní obětí nezodpovědného chování bank akcionáři i střadatelé (zabaveny jim vklady převyšující 100 tisíc eur)

- Zásadní rozpor:
 - názory Německa a Nizozemska – požadavek ušetřit daňové poplatníky
 - názory jihoevropských zemí – bez příspěvku z veřejných rozpočtů nebo eurovalu (ESM) se stabilizace bank neobejde
- Problémy s hledáním kompromisu i u společného celoevropského systému pojištění vkladů
- Klientům zkrachovalé banky kdekoli v rámci unie budou vyplaceny pojištěné úspory do výše 100 tisíc eur ze společného fondu (německým politikům se nelíbí, že by na krach řecké banky dopláceli němečtí střadatelé)

Co je a co není dokončeno z bankovní unie

- **Nedostatek času**

- Čas na dosažení všech kompromisů a dohod se krátí.
- Je to vůbec reálné při současných naprosto odlišných názorech?
- Původní časový plán je v prodlení. Původní představa o jejím rychlém nastartování od 1.ledna 2013 byla již opuštěna, když na jednání Evropské rady v říjnu 2012 byl prodloužen harmonogram vytváření bankovní unie.
- Pokud se celý proces s bankovní unií nedokončí do května 2014 (volby do Evropského parlamentu) – celou věcí se bude zabývat až nový zákonodárny sbor – nově zvolení zákonodárci nestihnou, aby podle plánů společný mechanismus fungoval od ledna 2015.
- ECB převezme dohled nad největšími bankami eurozóny, ale nebude mít nástroj, jak řešit jejich situaci v případě problémů.
- Ambiciózní plán na posílení evropského bankovního systému – učinit ho odolnějším proti krizím - se může přinejmenším zpozdít o několik měsíců.

Co je a co není dokončeno z bankovní unie

- ČR se nová pravidla přímo nedotknou.
- Členství v bankovní unii a předání dohledu nad bankovními institucemi od národního regulátora k ECB jsou povinné pouze pro země platící eurem.
- Ostatní členské státy EU se mohou pouze dobrovolně připojit.
- Jak se postaví k bankovní unii nová česká vláda?
- Nejpozději v momentě přistoupení ČR do eurozóny začnou platit přísná pravidla i pro české banky.

Děkuji za pozornost

Ing. Karel Mráček, CSc.

mracek@avo.cz

m.: 723 079 137